

POTICHE

Filmesthetische bespreking

Evelien van Vessem

Week van de Franse Film 2011-2012 / Cinemagie

CINEMAGIE

Vragen voor de leerlingen

- 1 Regisseur Ozon heeft nogal wat *camp* in zijn film gestopt. Volgens Vandale betekent *camp* 'kitsch'; 'zo lelijk, smakeloos, ouderwets dat het uiteindelijk toch weer mooi of interessant gevonden wordt en in de mode komt, syn. kitscherig'. Volgens Wikipedia is *camp* 'een verzamelnaam voor cultuuruitingen die bewust gebruikmaken van kitscherige elementen. Camp is hiermee het omarmen van massacultuur met artistieke bijbedoelingen'. Kun je voorbeelden geven hoe Ozon dat campkarakter van zijn film al van in het begin duidelijk maakt? Geeft hij ook al aan of de film ernstig of grappig zal zijn?
- 2 Een film die opgebouwd is volgens de regels van het scenario begint met de *expositie*, een tien tot twintig minuten durend deel waarin de kijker de informatie krijgt die nodig is om de film te kunnen volgen. Hier doet die expositie af en toe wat kunstmatig aan (die kunstmatigheid is ook een kenmerk van camp). Welke informatie krijg je en waar is de manier waarop die verweven is in het gesprek minder natuurlijk?
- 3 Merk je op hoe in de expositie al vooruitwijzingen zitten naar de ontwikkeling van het verhaal?
- 4 Ozon geeft vaak ironische commentaar op zijn personages door de manier waarop hij ze in beeld brengt. Kun je voorbeelden geven?
- 5 Een extreem voorbeeld daarvan is de dans van Suzanne met Babin. Leg uit. Bovendien geeft die dans nog eens aan dat ze zich niet gedragen zoals van hen verwacht wordt. Kun je dat aantonen?
- 6 Soms doorbreekt Ozon het kitscherige, idyllische met een platvloers beeld, dat humoristisch is door het contrast. Kun je daar voorbeelden van geven?
- 7 De flashbacks worden op een bijzondere manier aangekondigd. Hoe?
- 8 Suzannes idee over hoe ze zich moet kleden verandert. Bewijs. Wat is de betekenis daarvan?
- 9 Ook Nadèges uiterlijk verandert. Hoe?
- 10 Ozon, die zelf homoseksueel is, speelt met de verbeelding van de homoseksualiteit van Laurent. Hoe doet hij dat?
- 11 We komen er vrij laat achter dat Suzanne niet zo trouw is (geweest) als we dachten. Hoe?

Antwoorden voor de leerkracht

- 1 Suzanne Pujol loopt opgewekt te joggen in een idyllisch landschap. Ze heeft een haarnetje over haar krulspelden. Het *split screen* (twee of meer afzonderlijke beelden op het scherm) doet ouderwets aan, zeker door de afgeronde hoeken. Ook de splitsing van het lichaam van Suzanne is vreemd (lichaam dat vooruit loopt, voeten naar rechts). De zonnestralen vallen schuin door de bomen, het muziekje is al te opgewekt (en ook wat ouderwets). De afgeronde beelden volgen elkaar op met een schuivende beweging en soms zelfs een klik, als bij een ouderwetse diaprojector. Wanneer de generiek afgelopen is, wordt het beeldkader 'normaal' en de muziek verandert. Suzanne stretcht, slaakt een overdreven kreetje, ziet een hertje, een ander kreetje, hand op het hart, ze ziet een duif, werpt die een kushandje toe, en ziet daarna (anticlimax!) twee parende konijnen. Meteen daarna is er een eekhoortje, en Suzanne schrijft een kinderlijk tekstje in haar boekje. De film is zo gemonteerd dat het eekhoortje op haar groet lijkt te wachten. Haar gebaren en de geluiden die ze maakt zijn overdreven vertederd, en het is uiteraard niet geloofwaardig dat ze zoveel dieren op één enkel plekje ziet. Door de muziek, het overdreven gedrag van Suzanne en de konijnen weten we ook dat we de film niet al te ernstig moeten opvatten. Ook grappig is hoe haar rode trainingspak een echo vindt in de rode auto die kleiner is dan de zwarte, en die daarom wel van Suzanne moet zijn. De keuken van Suzanne is helemaal geel en oranje, met gele en oranje bloemen op het behang en geel en oranje fruit. Het telefoongesprek tussen Nadège en Suzanne gebeurt in split screen, met weer die afgeronde hoeken die aan een ouderwets fotoalbum doen denken. De slaapkamer is dan weer helemaal roze. Joelles haar wappert romantisch in de wind als ze uitstapt, ze vangt het zonlicht.
- 2 Bijna alle belangrijke personages worden voorgesteld: Suzanne, haar man Robert, dochter Joelle, Roberts secretaresse (en minnares) Nadège, Babin, Laurent (in een gesprek). Suzanne is getrouwd met Robert, ze woont in een groot huis, ze hebben bedienden uit Portugal (kunstmatig: 'Portugal ligt niet naast de deur.'). Robert is op status gesteld (zijn vrouw hoort niet in de keuken, ze is Madame Pujol). We zijn in 1977 (de krant). Robert liegt tegen zijn vrouw wanneer hij zegt dat hij buitenlandse klanten meeneemt naar de Badaboum, een niet al te nette zaak. Roberts gezondheid is niet optimaal: van de dokter mag hij niet te veel drinken. Robert leidt een paraplu-fabriek met 300 arbeiders. Dat hij die zin uitspreekt, is kunstmatig: uiteraard weet Suzanne wat hij doet. De fabriek was van Suzannes vader. Babin wordt geïntroduceerd als antagonist van Robert. De arbeidsomstandigheden zijn strikt (roken). Dochter Joelle komt haar moeder bezoeken (het is Suzannes verjaardag). Kunstmatig: de manier waarop Joelle duidelijk maakt dat het huwelijk van haar ouders mislukt is.
- 3 Het gesprek over de Badaboum en de verwijzing naar de dokter, van wie Robert niet te veel mag drinken, de radio en de krant die het over stakingen hebben. Ook Babin komt al aan bod.
- 4 Op 10'17" staat Suzanne in haar slaapkamer. Haar hoofd wordt gevat in een grote, gouden lijst waar ook nog eens een roze roos voor staat (in een aquamarijnkleurige vaas). Het lijkt wel het halo om het hoofd van een heilige. Het lijkt een commentaar op Suzannes uitspraak dat ze gelukkig is omdat ze besloten heeft gelukkig te zijn, ook al is

volgens haar dochter (en volgens de kijker) haar huwelijk niet zoveel zaaks. (Grappig is wel dat het tafereeltje op dat schilderij een wulps portret is, terwijl Joelle net aangeeft dat Suzanne en Robert al jaren in aparte slaapkamers slapen.)

Op 8'2" komt Joelle aan met wapperend haar waar de zon in schijnt en een jas die elegant opbolt. Het wijst erop dat Joelle zichzelf erg belangrijk vindt, in tegenstelling tot Suzanne, die bij haar man gebleven is voor de kinderen. (Ironisch is dat zij dan blijkbaar pas aan de verjaardag van haar moeder denkt, en haar een roos uit haar eigen tuin geeft). Zij is de 'moderne vrouw' die voor zichzelf kiest.

Maar Ozon lijkt Suzannes houding ouderwets te vinden. Wanneer ze het gesprek met Joelle heeft over scheiding en het gebrek aan seks (waar Suzanne niet over wil praten) zien we boven de hoofden van de vrouwen een schilderijtje van een 19de-eeuws meisje achter een piano.

Op 26'25" is Suzanne bij Babin thuis. Hij spreekt over de afstand tussen hen. Die wordt ook verbeeld: ze staan naast elkaar bij het raam, maar worden gescheiden door een raamlijst, zoals hun standing hen ook gescheiden gehouden heeft in het leven.

Op 52'46" valt de weerspiegeling van Suzannes hoofd over de grote foto van haar vader. Het beeld blijft nogal nadrukkelijk hangen, als om zeker te zijn dat de kijker het opmerkt. Die nadruk werkt ironisch. Het beeld betekent dat Suzanne de waardige opvolger is van haar vader (in menselijk beleid tegenover de arbeiders, in tegenstelling tot Robert en Joelle).

- 5 44'55": Suzanne en Babin zijn in de Badaboum. De manier waarop ze naar elkaar toelopen bij het begin van de dans is overdreven romantisch in beeld gebracht (licht, vertraging, de close-up met de overdreven glimlach) verwijst naar kitscherige Amerikaanse soaps uit de jaren 70, of de films van David Hamilton uit die periode. Het groepsdانسje maakt het geheel weer belachelijk, vooral omdat Babin en Suzanne zo overdreven opgetogen blijven kijken. Dat ze zich ondanks de groepsdانس niet willen confirmeren, kun je zien omdat ze al vrij snel een omgekeerde beweging maken van de groep (die staat met het gezicht naar achteren, zij kijken naar voren).
- 6 De parende konijnen in de openingsbeelden; de bombe glacée die de bakkersvrouw als een extra borst voor zich houdt in de flash-back over de moeder van de verloofde van Laurent (let er ook op hoe ze gevat wordt door de krullerige omlijsting van het logo op de ruit, en op de overvloed aan bloemen in de etalage); de wortels waar eerst Laurent mee rondloopt en die daarna door Suzanne geraspt worden tijdens het nostalgische gesprek over het voorgenomen huwelijk van Laurent, ze lijken een freudiaanse verwijzing naar de castrerende moeder; de dans van Suzanne en Babin, die eerst overdreven romantisch begint (de manier waarop ze naar elkaar toelopen) maar die overgaat in een groepsdانسje.
- 7 De flashbacks worden aangekondigd met een iris, een rond beeld dat omgeven is door zwart. Het wordt dan groter tot het beeld het hele scherm beslaat. In omgekeerde beweging (van volledig beeld naar een rondje omgeven door zwart) was dat een veel gebruikt stijlkenmerk van de stille film, om de aandacht op een detail te vestigen. Hier versterkt het het kitscherige van het beeldgebruik. Merk ook op dat de flash-backs altijd hevig van kleur zijn (vooral in de flashback over de bakkersvrouw, met de bloemen in de etalage, is dat opvallend; maar ook de bloemetjesjurk van Suzanne en de natuur in de flashback van haar ontmoeting met Babin...)
- 8 Eerst zien we Suzanne in een trainingspak, iets later zelfs met een schort erover. Ze is de 'potiche', het doet er niet zoveel toe hoe ze eruit ziet. Voor etentjes thuis draagt ze

bloemetjesjurken. Wanneer ze met de boze arbeiders gaat praten, draagt ze de roze bloemetjesjurk van haar eerste ontmoeting met Babin, plus een lading sieraden ('om de arbeiders te eren'). Wanneer ze de fabriek leidt, zien we haar steeds zakelijker wordende mantelpakjes dragen, als om haar groeiende professionaliteit te benadrukken.

- 9 Nadèges kapsel wordt lossier, wilder, het lijkt wat op het kapsel van Suzanne, die ze erg bewondert. Tegelijkertijd met die verandering maakt ze zich los van Robert en ontdekt ze dat ze naar waarde geschat wordt zonder seks te hoeven hebben met de baas.
- 10 Homoseksualiteit was veel minder aanvaard in de jaren 70 dan nu, vandaar dat niemand merkt (of wil merken) wat voor ons zo duidelijk is. Laurent gaat trouwen met de bakkersdochter, maar die krijgen we nooit te zien. Wel zien we zijn vriend (halfbroer?), de zoon van de notaris. Laurent maakt clichématige kleine gebaartjes, bijvoorbeeld de manier waarop hij zijn haar uit zijn ogen veegt, de manier waarop hij zit... Gewoonlijk volgt de zoon de vader op wanneer die eigenaar is van een fabriek, maar Laurent leidt de design-afdeling. Let op de manier waarop hij de paraplu's presenteert aan zijn moeder. De sterke band met zijn moeder wijst ook op Laurents homoseksualiteit. Die clichématige voorstelling van Laurent is duidelijk niet boosaardig bedoeld: Laurent is een van de sympathiekste en loyaalste personages uit de film.
- 11 Ze vertelt het zelf aan Babin. Daarna lift ze mee met een vrachtwagenchauffeur. De dubbelzinnige conversatie, de blikken en de muziek ('Ayayayay!') suggereren dat er wel iets meer zou kunnen gebeuren. Na het gesprek tussen Suzanne en Babin twijfelen we er daar ook niet meer echt aan.